

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI DIDAKTIK FAOLIYATGA TAYYORLASH TIZIMINI ILMIY ASOSDA TAKOMILLASHTIRISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20654322>

Xamroqulov Axmedjon Anvarovich

Quruqlikdagi qo'shinlar instituti maxsus qo'shinlar kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash muammosining pedagogik, didaktik va ilmiy-metodik adabiyotlarda o'rganilganlik darajasini tahlil qilish hamda mazkur jarayonning nazariy asoslarini aniqlashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash tizimini ilmiy asosda takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar

bo'lajak o'qituvchi, didaktik faoliyat, ilmiy-metodik adabiyotlar, didaktik faoliyatga tayyorlash.

Bugungi kunda globallashtirish jarayonlari, ilm-fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimi oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Zamonaviy jamiyatda raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash, yosh avlodning intellektual salohiyatini rivojlantirish hamda ularni har tomonlama barkamol shaxs sifatida tarbiyalash ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bois ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va o'qitish jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri sifatida qaralmoqda.

Bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash, ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, didaktik prinsiplar va metodlarni takomillashtirish masalalari o'zbek mutafakkirlari, ma'rifatparvarlari hamda pedagog olimlarining ilmiy qarashlarida ham muhim o'rin egallagan. Jumladan, A. Zunnunov, U. Mahkamov, J. Hasanboyev, R. Jo'rayev, K. Hoshimov, S. Nishonova, O. Hasanboyeva, O. To'rayeva, O'. Tolipov, X. Ibragimov kabi pedagog olimlar pedagogika fanining nazariy va amaliy masalalarini tadqiq etib, uning rivojiga munosib hissa qo'shganlar⁴⁹ hamda quyidagi olimlarning darslik, o'quv qo'llanma ilmiy ishlarida

⁴⁹ Zunnunov A., Mahkamov U. *Pedagogika tarixi*. - Toshkent: Sharq, 2000; Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M. *Pedagogika*. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.

didaktik prinsiplar, ta'lim mazmuni, metodlari va pedagogik jarayonni samarali tashkil etish masalalari yoritilgan.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini rivojlantirish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish hamda ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishga qaratilgan keng ko'lamlı islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim tizimini rivojlantirish, uning sifatini oshirish hamda zamonaviy bilim va kompetensiyalarga ega mutaxassislar tayyorlashning huquqiy asoslari belgilab berilgan [1]. Mazkur hujjatda ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini oshirish hamda ta'lim sifatini ta'minlash muhim vazifalar sifatida e'tirof etilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish, pedagog kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, ta'lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish muhim yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan [2]. Ushbu konsepsiyada ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda pedagogik ta'limni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish zarurligi ta'kidlangan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4623-son qarori pedagogik ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish hamda pedagogika oliy ta'lim muassasalarining ilmiy-metodik salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan muhim hujjatlardan biri hisoblanadi [3]. Unda bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni zamonaviy o'qitish metodlari va innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar asosida ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Chunki zamonaviy o'qituvchi nafaqat o'z fanini chuqur bilishi, balki o'qitishning samarali metodlarini tanlay olishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishi, ta'lim jarayonini loyihalash, tashkil etish va baholash kompetensiyalariga ham ega bo'lishi lozim [4].

Pedagogik faoliyat samaradorligi o'qituvchining kasbiy mas'uliyati, pedagogik bilimlari, metodik tayyorgarligi, didaktik kompetensiyasi hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalariga bevosita bog'liq. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy didaktik yondashuvlar asosida tayyorlash, ularning kasbiy

kompetensiyalarini rivojlantirish hamda o'qitish jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish malakasini shakllantirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash tizimini ilmiy asosda takomillashtirish, ularning didaktik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda o'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish bugungi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biridir.

Zamonaviy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlash masalasi pedagogika fanining dolzarb ilmiy-amaliy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Globallashtirish, raqamlashtirish, axborot oqimining tezlashuvi va mehnat bozorida o'zgarishlar o'qituvchining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablarni yanada kuchaytirmoqda. Shu bois pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayoni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilishi zarur.

Bo'lajak o'qituvchini didaktik faoliyatga tayyorlashda kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga yo'naltirilgan, tizimli, innovatsion va reflektiv yondashuvlar muhim nazariy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonining natijasini faqat bilimlar yig'indisi bilan emas, balki ushbu bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyati bilan baholaydi [5]. Mazkur yondashuvga ko'ra, bo'lajak o'qituvchi o'z kasbiy faoliyatida nazariy bilim, amaliy ko'nikma, metodik malaka va shaxsiy-kasbiy sifatlarni integratsiyalashgan holda namoyon eta olishi lozim.

Bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlashda quyidagi kompetensiyalar muhim o'rin tutadi:

- didaktik loyihalash kompetensiyasi;
- metodik kompetensiya;
- kommunikativ kompetensiya;
- axborot-kommunikatsion kompetensiya;
- reflektiv kompetensiya;
- baholash va tahlil qilish kompetensiyasi.

Kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil fikrlash, pedagogik muammolarni hal etish, ta'lim jarayonini loyihalash va o'quvchilar faoliyatini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsini markazga qo'yadi [6]. Mazkur yondashuvga ko'ra, o'qituvchi o'quvchilarning

individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, qobiliyatlari va rivojlanish imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishi lozim.

Bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlashda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- o'quvchi shaxsini qadriyat sifatida tan olish;
- individual va differensial yondashuvni ta'minlash;
- pedagogik hamkorlikka asoslanish;
- o'quvchining faol subyekt sifatida ishtirokini ta'minlash;
- o'quvchining mustaqil fikrlashi va ijodiy faolligini rivojlantirish.

Mazkur yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda empatiya, pedagogik takt, kommunikativ madaniyat va kasbiy moslashuvchanlikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Bo'lajak o'qituvchilarni didaktik faoliyatga tayyorlashda innovatsion yondashuv quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish;
- masofaviy va aralash ta'limni tashkil etish;
- elektron ta'lim resurslarini yaratish;
- multimedia va interaktiv vositalardan foydalanish;
- raqamli baholash tizimlarini qo'llash;
- ta'lim jarayonida kreativ va innovatsion metodlarni tatbiq etish.

Innovatsion yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini, metodik ijodkorligini va zamonaviy ta'lim muhitida samarali ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi".
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi PQ-4623-son "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
4. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.

5. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. - 2003. - №5. - С. 34-42.

6. Роджерс К. *Свобода учиться*. - Москва: Смысл, 2002; Bondarevskaya E.V. *Личностно-ориентированное образование*. - Rostov-na-Donu, 1995.